

anno incarnationis dominicæ septingentesimo tricesimo quinto, ætatis vero suæ quinquagesimo nono, qui est annus centesimus primus ex quo perclarissimos et sanctissimos regem et pontificem, Oswaldum dico et Aidanum in provincia Berniciorum primum A fundata est Ecclesia Christi et instituta : quæ hodie- quæ in fide catholica vivit et exultat, auctore ac gubernatore Deo Dei Filio Domino Jesu Christo, quem cum Patre et Spiritu sancto viventem et regnantem per sæcula omniſ spiritus laudat et adorat Dominum.

VENERABILIS BEDÆ VITA

ANONYMO AUCTORE.

(Ex Gil. edit.)

Beda presbyter, Christi famulus, natione Anglicus, apud ecclesiam sive monasterium apostolorum Petri et Pauli, quæ in civitate Cantix in Anglia constructa est, claruit tempore Justiniani secundi : hic a septennio sub Benedicto ipsius monasterii abbate, et post sub Ceolfrido, in divinis eloquiis apprime eruditus, divino studio operam præbens, sacris litteris plenius imbutus, sapientia et vitæ sanctitate admiranda profecit. Anno autem ætatis suæ 24, diaconatum, et 50 presbyteratum a Joanne episcopo suscepit, inde usque ad annos 70 vitæ suæ scripturis et divinæ sapientiæ opusculis intendens, multa pectoris sui viris scholasticis contulit monumenta. Nam xxxvi volumina edidit, quæ in lxxviii libros divisit. Diem autem obitus sui per septem præcedentes hebdomadas divina revelatione præcivit. Die autem ascensionis Domini, quæ tunc illo anno vi Kalend. Junii evenit, dum vespertas cum cæteris clericis in ecclesia celebraret, nulla alia infirmitate detentus, sed corporis compos ac mentis, cum antiphonam illam, *O rex gloriæ* decantaret, ipsa finita in suo appodiatu stallo spiritum emisit; statimque mirus odor de ejus corpore fragrare cœpit: sepultus est in monasterio suo. Hic cum sanctissimus ab ecclesia reputetur, et in confessorum catalogo numeretur, solus inter sanctos non sanctus, sed Venerabilis appellatur, et hoc propter duas rationes sive miracula, quæ de ipso contigerunt. Primo, quia cum ex nimia senectute oculis caligasset, et discipulo duce ad lapidum congeriem

pervenisset, discipulus ei suadere cœpit quod magnus esset ibi populus congregatus qui summa affectione et silentio ipsius prædicationem expectabant. Cumque sanctus ferventi spiritu elegantissimum sermonem fecisset, et conclusisset *Per omnia sæcula sæculorum*, lapides responderunt: *Amen, Venerabilis Presbyter*. Secundo, quia dum alius discipulus ejus, ipso defuncto, titulum sepulcro facere disposuisset, unico carmine Leonino sic incipiens: *Hæc sunt in fossa, et vellet finire Bedæ sancti vel presbyteri ossa, nec metrum stare posset, et nullum aliud vocabulum eidem occurreret, atædiatus tandem ivit dormitum. Et ecce mane in tumulo manibus angelicis reperit sculptum:*

Hæc sunt in fossa Bedæ Venerabilis ossa

Qui evit autem in Christo vi Kal. Junii circa annos Domini 700. Corpus autem ejus (a) Januam translatum digna veneratione colitur. Scripsit vir Domini, inter alia super Gen, lib. unum; de tabernaculo Moysi, lib. iii; super Samuelem, libros iv; de templo Salomonis, lib. unum; super Esdras et Neemiam, lib. ii; super Tobiam, lib. unum; super Parabolas Salomonis, lib. ii; super Cantica canticorum, lib. v; super Epistol. canon., lib. vii; super Marcum, lib. iv; super Lucam lib. iv; super Actus apost., lib. unum; super Apocalypsim, lib. unum; de quæst. lib. Regum ad Nothelmum, lib. unum; de Schismatib., lib. unum; de Gestis Anglorum insigne et egregium volumen, in quo et Chronica de temporibus continetur.

(a) Ita in Edit. Basil. legitur; Genuam scribi debet.

COMMENTARIUS PRÆVIUS

DE S. ET VEN. BEDA MONACHO PRESBYTERO IN ANGLIA

Vel de ejus ætate, Vita a TURGOTO collecta, cultu sacro Antiquorum ei attestantium sententiæ.

(Ex Bolland. Act. Maii t. vi.)

1. Duo illustria sæculo Christi septimo construxit monasteria sanctus Benedictus Biscopius abbas, utraque in antiqua Northanhymbrorum regione, eaque parte quæ episcopatu Dunelmensi subjacet.

Prius ad honorem sancti Petri apostoli surrexit prope ostium Vedræ fluminis, Anglis V. Verre; unde et V. Viramutha, teste Cambdeno, nunc Monchs V. Veremith dicitur, id est, Vedræ ostium, ad monachos

spectans. Alterum in honorem sancti Pauli ædificatum est ad ostium Tinæ fluvii, *Ingyrvum* sive *Gyrvi*, nunc *Jarrow* dictum, in cujus vicinia natus est sanctus *Beda* anno Christi 677; natusque ætatis annos septem, in eodem monasterio cœpit habitare. Hic ille, factus Angliæ splendor singularis, pietate et eruditione cognomen *Venerabilis* est adeptus; eo potissimum quod ipsius homiliæ in Ecclesia recitarentur, cum aut adhuc viveret, aut certe necdum esset Catalogo Sanctorum inscriptus. Si tamen antiquus iste titulus est, de quo propter vetustiorum scriptorum silentium merito dubitat Baronius, majori etiam merito rejiciens aniles fabellas, quæ tali appellationi occasionem dedisse finguntur, nec digna sunt hoc loco referri. Appellationem tamen in Ecclesia usitatissimam, et in Romano Martyrologio probatam, libenter usurpamus etiam hic. Decessit is, ad laborum suorum æternam requiem evocatus, in festo Ascensionis Christi, vii Kalendas Junii, sive die 26 Maii, uti scripsit Cuthbertus ejus discipulus, qui moribundo astitit. Annus ergo erat Christi septingentesimus trigesimus quintus, quando Cyclo Lunæ 14, Solis 16, littera dominicali *b*, Pascha incidit, in diem 17 Aprilis, festum Ascensionis in dictum 26 Maii. In Chronologia Saxonica, post Historiam ecclesiasticam *Venerabilis Bedæ Cantabrigiæ* anno 1643 excusam, obitus ejus ad annum præcedentem 754 refertur, quod modeste rejicit Florentius Wigorniensis in Chronico suo, ad dictum annum 754, ubi ista habet: *Sacerdos venerabilis, monachus per omnia laudabilis, computator mirabilis, Beda sanctissimus, secundum Anglicas Chronicas, anno præsentis, secundum vero suum discipulum Cuthbertum, qui ejus obitum descripsit, suæque decessioni cum aliis quamplurimis interfuit, anno sequenti, ante Ascensionem dominicam quarta feria, id est vii Kalendas Junii, circa horam decimam, in magna mentis devotione et tranquillitate ultimum e corpore spiritum efflavit, sicque gaudens ad regna cœlestia migravit.* Hæc ibi. Verum quia festum Ascensionis a primis suis Vesperis censebatur cœptum, Cuthbertus illam horam decimam nocturnam, adnumeravit ipsi festo, affigens obitum ad diem vii Kalendas Junii, quo etiam die ex hac vita migravit Anglorum apostolus Augustinus episcopus Cantuariensis, uti supra ex ejus actis liquet.

2. Ad istum autem vii Kalendas, sive 26 Maii utrumque referunt antiquiora Martyrologia mss. e quibus aliquod habemus in Anglia ante annos minimum sexcentos in pergamento exaratum, ubi primo loco memoratur elogium dicti sancti Augustini, et immediate ista subjunguntur: *Item in eadem Britannia insula depositio beati Bedæ presbyteri, doctoris Anglorum sagacissimi: cujus quanta existunt merita, et doctrinæ fluentia, mellita bonorum operum testantur exempla.* Dein leguntur quæ apud Usuardum præponebantur. Eodem modo primo loco *sanctus Augustinus et Beda* celebrantur in Ms. Trevirensi sancti Martini. Ast ultimo loco apud Usuardum collocatur sanctus Augustinus; cui in Ms. Ultrajectino ecclesiæ collegiæ sanctæ Mariæ, circa annum 1140 conscripto, ista adiunguntur: *Item in eadem Britannia insula*

A beati Bedæ presbyteri. Eodem modo in mss. Martyrologio monasterii sancti Cyriaci, quo plurimum usus est Baronius, et in ms. Patriciano, quod Neapoli in Codice membranaceo Antonii Caraccioli clerici regularis reperimus, ista conjunguntur: *In Britannia sancti Augustini, primi Anglorum episcopi; et Bedæ presbyteri, viri in divinis scripturis eruditissimi.* Similia leguntur in ms. Centulensi sancti Richarii, et in appendice Adorus apud Mosandrum et Rosweydam; item in Martyrol. Bellini, secundum morem curiæ Romanæ aucto, et Parisiis sub annum 1521 excuso; item Auctario Usuardi per Grevenum et Molanum adornato aliisque. Solius autem *Bedæ* memoria, ad eundem 26 Maii, celebratur in Calendario peranti qui Breviarii ms. cujus usus fuit ad partes Rheni.

3. Verum quod solemnitas sancti Augustini impediret venerationem sancti Bedæ, hæc translata est in diem hunc 27 Maii, uti patet ex Calendario Enchiridii Ecclesiæ Sarisburiensis, quod habemus in pergamento conscriptum; et consentiunt aliquot mss. Martyrologia Usuardi, ad usum Ecclesiarum Belgii circa annum 1400 aut etiam serius aucta, et cum iis Florarium ms. Item Martyrologia excusa Lubecæ an. 1475, et Coloniae atque Lubecæ an. 1490, cum Missali et Breviariis Ambrosianis excusis an. 1522, 1550 et 1560. Idem sequuntur Martyrologia monastica Wionis, Dorganii, Menardi, Bucelini, et Anglicanum Wilsoni. Illam porro diei mutationem suo calculo comprobavit Romana Ecclesia, in recognitione Martyrologii de mandato Gregorii XIII curata; quapropter nos quoque distulimus de eo agere, ne, si quando Sanctorum cultus restituatur in Anglia (quod utinam fiat cito!), a populari usu in hoc opere discrepemus. Porro *depositio venerabilis Bedæ presbyteri*, ad diem 10 Maii (quod miramur) assignatur in Mss. Leodiensibus ecclesiæ sancti Lamberti et monasterii sancti Laurentii; et hoc secutus est Molanus in Auctario Usuardi, atque hunc Canisius in Martyrologio Germanico. Wilsonus in Martyrologio Anglicano, loco *depositionis*, reposuit *translationem corporis Dunelmum*: sed nusquam legimus ad hunc diem esse eam refereudam.

4. Vitam damus ex Ms. Longipontano Domini Belfortii, collatam cum ea quæ exstat ante Historiam ecclesiasticam ejus, Latine et Saxonice Cantabrigiæ editam anno 1645 ex Codice ms. collegii Benedictini: Non est autem ea aliud quam perbrevis relatio, a nobis in tria capita distincta. Primum desumptum fuit ex historia Ecclesiæ Dunelmensis, auctore Turgoto (qui prior Dunelmensis floruit circa annum 1100), sub nomine Simeonis Dunelmensis perperam inter decem Historiæ Anglicanæ scriptores excusa, ubi hic narrata leguntur lib. 1, cap. 8, et reliqua omnia referuntur cap. 14 et 15. Caput secundum refertur verbis ipsius Bedæ. Tertium, quo obitus ejus narratur, habetur ex epistola supra memorati Cuthberti discipuli, qui moribundo astitit, et propositum habuit de Vita ejus prolixius scribere; sed, quod valde dolendum est, bene cogitata ad effectum nunquam perduxit. Addimus nos quartum ex capite 7 libri III, ejusdem Tur-

goti, ubi translatio corporis Dunelmuni indicatur. Aliqua hujus Vitæ compendia continentur in epistola Simeonis Dunelmensis, ad Hugonem Decanum Eboracensem, et latius apud Joannem Stubbs in Chronico sive Actis pontificum Eboracensium : ubi dicitur : *Beda natus anno 677, mortuus anno 735, sepultus in suo monasterio Ingyrvo : sed postea dicuntur ossa illius ad corpus sancti Cuthberti translata.*

5. Alia quædam Acta sancti Bedæ habemus ex bibliotheca Bodecensis cœnobii canonicorum regularium in diœcesi Paderbornensi descripta, sed quæ fabulis referta nolimus in lucem proferre. Alia a Joanne Cagravio in legenda Angliæ excusa sunt, sed etiam in his varia displicent, quæ ibidem legi possunt. Istorum autem loco malumus colligere aliquot virorum illustrium testimonia de ejus vita et doctrina. Primus sit sanctus Bonifacius, martyr et archiepiscopus Moguntinus, qui eodem tempore claruit. Hic epistola 9 ad Huetbertum abbatem, sub cujus regimine sanctus Beda e vivis decesserat, inter alia scribit : *Rogamus ut aliqua de opusculis sagacissimi investigatoris Scripturarum Bedæ monachi, quem nuper in domo Dei apud vos, vice candelæ ecclesiasticæ scientiæ Scripturarum fulsisse audivimus, conscripta nobis transmittere dignemini.* Idem sanctus Bonifacius ad Egbertum archiepiscopum Eboracensem, qui etiam vivo adhuc sancto Beda eam dignitatem obtinuit, epistola 8 rogat istis verbis : *Ut mihi de opusculis Bedæ lectoris aliquos tractatus conscribere et dirigere digneris : quem nuper, ut audivimus, divinæ gratiæ spirituali intellectu ditavit, et in vestra provincia fulgere concessit, ut candela quam vobis Dominus largitus est nos quoque fruamur.* Iterum idem sanctus Bonifacius, cum aliquos tractatus accepisset, ita eidem archiepiscopo epistola 85 scripsit : *Dona ac libellos dulcissimæ beatitudinis vestræ, a vobis directa, gratanti animo gaudentes suscepimus : suspensisque ad æthera palmis supernum Regem obsecravimus, ut vobis in æterna angelorum curia florentia mercedis præmia restituat..... Modo inhiante desiderantes flagitamus ut nobis ad gaudium nostri mæroris, eo modo quo antea jam fecistis, aliquam particulam vel scintillam de candela Ecclesiæ, quam illuxit Spiritus sanctus in regionibus vestris, destinare curetis ; id est, de tractatibus, quos spiritalis presbyter et investigator sanctarum Scripturarum Beda reserando composuit, partem qualemcunque transmittere dignemini : maxime autem, si fieri possit, quod nobis prædicantibus habile et manuale et utilissimum esse videtur, super Lectionarium anniversarium et Proverbia Salomonis, quia commentarium super illa condidisse audivimus.*

6. Hæc sanctus Bonifacius : cujus pius erga sanctum Bedam affectus transiit etiam ad successorem ejus sanctum Lullum, qui similiter ut ille ex Anglia in Germaniam profectus, eidem Sedi Moguntinæ factus archiepiscopus, inter epistolas sancti Bonifacii numero cxi, ista Cuthberto abbati, et olim sancto Bedæ discipulo, scripsit : *Misimus tuæ dilectioni parva munuscula, unam pallam holosericam. Petimus etiam ut ad consolationem, non solum peregrinationis,*

A sed etiam infirmitatis nostræ, libros a beatæ memoriæ Beda expositos mittere digneris de ædificatione templi, vel in Cantica canticorum, sive epigrammatum heroicis metro sive elegiaco compositorum si fieri potest omnes ; sin autem de ædificatione templi libros tres. Fortassis difficilis petitio, sed nihil arbitrari esse difficile veræ charitati. Hæc sanctus Lullus, cui respondit Cuthbertus abbas, epistola numero 89 relata, istis verbis : *Gratanter quidem munuscula tuæ charitatis suscepi, et eo gratantius, quo te hæc intimo devotionis affectu mittere cognovi, id est, pallam holosericam ad reliquias beatæ memoriæ Bedæ magistri nostri, ob recordationem et illius venerationem, destinasti. Et rectum quidem mihi videtur, ut tota gens Anglorum in omnibus provinciis, ubicunque reperti sunt, gratias Deo referant : qui tam mirabilem virum, præditum diversis donis, tamque ad exercenda donâ studiosum, similiterque in bonis moribus viventem, Deus illis in sua natione donavit, quia per experimentum, ad pedes ejus nutritus, hoc quod narro didici. Nunc vero quia rogasti aliquid de opusculis beati Patris, cum meis pueris juxta vires, quod potui, tuæ dilectioni præparavi : libellos de viro Dei Cuthberto metro et prosa compositos tuæ voluntati direxi, et si plus potuissem, libenter voluissem : quia præsentia præteritæ hiemis multum horribiliter insulam nostræ gentis in frigore et gelu, et ventorum et imbrium procellis, diu lateque depressit, ideoque scriptoris manus, ne in plurimorum librorum numerum perveniret, retardata est. De opusculis beatæ recordationis Bedæ, quæ adhuc descripta non habes, promitto me, si vixerimus, tuæ voluntati adfuturum.* Hæc Cuthbertus sancti Bedæ discipulus, ad sanctum Lullum.

7. Tertius succedat Alchuvinus, magister Caroli Magni imperatoris, et ipse natione Anglus, sub supra laudato Egberto archiepiscopo Eboracensi, ab obitu sancti Bedæ educatus, qui epistola 49 ad fratres Virensis et Girvensis ecclesiæ, inter alia scribit ista : *Recordamini quam nobiles habuistis Patres, et non sitis tantis progenitoribus degeneres filii. Recogitate nobilissimum nostri temporis magistrum, Bedam presbyterum, quale habet in juventute discendi studium, qualem nunc habet inter homines laudem, et multo majorem apud Deum remunerationis gloriam. Illius igitur exemplo dormientes excitate animos, magistris assidete, aperite libros, perspicite litteras, intelligite sensus illarum, ut et vosmetipsos pascere et aliis spiritalis vitæ præbere valeatis decus.* Idem epistola ad Davidem regem, agens de cursu lunæ per singula signa, ista subjungit : *Quid de concordia solaris lunarisque cuius per signa zodiaci lucidius dici poterit, quam quod talium inquisitor quæstionum Beda magister in scriptis suis nobis reliquit ? Eundem paulo inferius eodem modo laudat : et in poemate 178 ejus versus de Vita sancti Cuthberti his distichis exornat :*

Magnus et ipse Pater, præsul, pastorque, sacerdos
Cuthbertus, vestræ jam decus Ecclesiæ,
Quanta piis precibus, Domino donante, peregit.
Non opus est nostris dicere versiculis :
Dum prius heroicis præclarus Bedæ magister,
Versibus explicuit inclita gesta Patris.

8. Nolumus hic, ex vita sancti Bedæ ante opera ejus excusa, discipulos quos reliquit eruditissimos enumerare. Inter eos ibidem dicuntur, *maxime præstitisse Rabanus, Albinus Alcuvinus, Claudius et Joannes Scotus, qui primi Lutetiæ docuerunt, et Galliam bonis artibus reserferunt.* Vitam beati Rabani dedimus 4 Februarii, eumque § 6 in commentario prævio ostendimus natum fuisse anno 785, id est, annis omnino quinquaginta post obitum sancti Bedæ, atque istam fabulam, etiam a Vincentio Bellovacensi lib. xxiii Speculi Historialis, cap. 173, ex Chronicis relata, rejicimus, § 2, num. 7. Tempore dicti Rabani cum esset adhuc abbas Fuldensis, habitum est anno 856 Concilium Aquisgranense, libris tribus distinctum. Ibi cum in tertio libro esset ostendendum, ut in præfatione legitur, *quod templum Domini, a Salomone ædificatum et dedicatum, figura fuerit catholicæ Ecclesiæ, per universum orbem diffusæ; et conditor illius Salomon rex personam gesserit Christi. . . . Salva quippe super hac re cæterorum eximiorum Patrum expositione, quid venerabilis et modernis temporibus admirabilis Beda presbyter, de memorato templo in expositione Evangelii Joannis sentiat, videamus.* Reliqua ibidem late deducta legi possunt. Porro qui hic *venerabilis et mirabilis scriptor* dicitur,

A a beato Lanfranco archiepiscopo Cantuariensi *Anglorum doctor* appellatur, epistola 3 ad Alexandrum II papam, anno 1061 creatum. Secuti deinde sunt Turgotus prior Dunelmensis, et Florentius monachus V. Wigorniensis: ex priore datus vitam sancti Bedæ, posterioris elogium supra relatam est. Successerunt istis Guilielmus Malmesburiensis, Henricus Huntingdoniensis, Rogerus Hovedenus, Matthæus Westmonasteriensis, et alii scriptores Angli, qui eundem eximiiis laudibus celebrant: inter hos vero Malmesburiensis et Westmonasteriensis referunt epistolam Sergii papæ ad Ceolfridum abbatem: quem ille hortatur *ut, quia, exortis quibusdam ecclesiasticarum causarum capitulis, non sine examinatione longius innotescendis, opus sunt ad conferendum arte litteraturæ imbuti; absque aliqua remuneratione religiosum Dei famulum Bedam, venerabilis sui monasterii presbyterum, ad limina apostolorum. . . . et suæ mediocritatis conspectum, non moretur dirigere.* Verum, quia Sergius papa vita functus est 9 Septembris anni 704, id est, quinque annis antequam Beda consecraretur sacerdos, et aliquod opus ex suis elucubrationibus vulgaret; tota illa epistola, antiquioribus scriptoribus ignota, nobis fictitia apparet. Omittimus Trithemium et alios recentiores enumerare.

VEN. BEDÆ VITA

AUCTORE, ET COLLECTORE TURGOTO, PRIORE DUNELMENSIS.

(Ex Bolland. Act. Maii L. VI.)

CAPUT PRIMUM.

Ortus, educatio in monasterio, scripta, obitus.

1. Venerabilis Domini famulus Beda, presbyter et monachus, natus est in provincia Northanhymbro- rum, in territorio monasterii apostolorum Petri et Pauli, quod est ad Weremuthe et Ingyrium, anno dominicæ Incarnationis sexcentesimo septuagesimo septimo, qui est annus secundus (a) solitariae vitæ beatissimi Patris Cuthberti. In quod monasterium, cura propinquorum, cum esset annorum septem, datus est educandus reverendissimo abbati (b) Benedicto, ac deinde (c) Ceolfrido anno scilicet (d) decimo postquam idem monasterium sancti Petri apostoli fundatum est, ex quo autem sancti Pauli monasterium fuerat inceptum anno tertio. Quæ utraque monasteria tanta pace et concordia, familiaritate et fraterna societate fuerant conjuncta, ut (sicut ipse Beda postea describit) pro uno duobus in locis posito

C monasterio haberentur. Unde ipse in historia Anglorum, unius mentionem faciens, dicit (e) monasterium Petri et Pauli, quod est ad ostium Wiri ananis, et juxta amnem Tyna, in loco qui vocatur Ingyrium.

2. Hic itaque infantulus bonæ spei divina et sæculari litteratura diligenter imbuitur: quandoque sancti Spiritus organum futurus, quo ejus præcordia irradiante, in sanctæ universalis Ecclesiæ munimentum, plurimos in Novi et Veteris Testamenti expositionem libros erat compositurus. Et cum in Latina erudiretur lingua, Græcæ quoque peritiam non mediocriter percepit. Per id namque temporis in præfato monasterio studebat, quo (f) Theodorus archiepiscopus et (g) Adrianus abbas, qui in sacris simul ac sæcularibus litteris abundanter ambo erant instructi, pergrata tota Britannia, congregantes discipulorum cæteram, scientiæ salutaris quotidie flumina irrigandis

(a) Cuthbertum accessisse ad vitam solitariam in insula Farne, anno 676, docuimus ex Turgoto ad caput 6 Vitæ sancti Cuthberti; auctore Beda edita ad diem 20 Martii.

(b) Hic est sanctus Benedictus episcopus, et colitur 12 Januarii, ubi edidimus Vitam ex homilia Bedæ, qui et a'iam scripsit, a Jacobo Waræo erutam et Parisiis anno 1666 excusam.

(c) Ceolfridus mortuus est in Gallia, apud Lin-

gones, 25 septembris, anno 716, cum iter Romam versus suscepisset.

(d) Ædificatum est, teste Beda, anno 674, ergo tribus ante natum Bedam annis.

(e) Leguntur ista verba in epilogo qui post epitomen solet excudi.

(f) Sanctus Theodorus, archiepiscopus, mortuus est anno 690, 19 Septembris.

(g) Sanctus Adrianus, abbas mortuus est anno 709 9 Januarii, ad quem diem Acta ejus illustri avimus.

eorum cordibus emanabant, ita ut inter sacrorum apicum doctrinam, etiam metricæ artis, arithmeticae ecclesiasticæ et astronomicæ disciplinas suis auditoribus contraderent, sicut de his ipse quoque (a) Beda loquitur; deinde verè et istud subjungit: *Usque hodie, inquit, supersunt de eorum discipulis, qui Latinam Græcamque linguam, æque ut propriam in qua nati sunt, norunt.* Transeunte autem ad cœlestia Patre Cuthberto (b), ille Vitæ ipsius egregius quandoque scriptor futurus Beda, ætatis jam tunc undecim, studij vero in monasterio quatuor annos habebat.

3. Anno autem dominicæ Incarnationis septingentesimo trigesimo quarto, imperii autem (c) Ceolvulfi septimo, episcopatus vero Ethelwoldi anno undecimo, illa Ecclesie catholicæ lucerna, ad eam quæ se illuminaverat lucem; illa vena aquæ salientis in vitam æternam, ad fontem vivum Deum pervenit: sacrorum scilicet librorum compositor, Venerabilis presbyter et monachus Beda, defunctus anno ætatis suæ quinquagesimo nono, ex quo autem rex (d) Oswaldus et antistes Aidanus pontificalem cathedram et monachorum habitationem in Lindisfarnensi insula instituerant anno centesimo primo, a constructione vero monasterii Petri apostoli in Wiramuthe sexagesimo secundo, porro a Patris Cuthberti transitu quadragésimo nono. Qui videlicet Beda, in extremo quidem mundi angulo vivens latuit; sed post mortem per universas mundi partes, in libris suis vivens, omnibus innotuit: in quibus profecto terrarum regionumque diversarum situs, naturas, qualitates subtiliter, quasi ipse cunctas peragrasset, plerumque describit, cum tamen ab infantia in monasterio nutritus, totam ibi, usque ad evocationis suæ diem, vitam transegerit. Ne verò quisquam aliud quam res est de illo nos dicere suspicetur, ipsius de se ipso dicta subjungere congruum videtur.

CAPUT II.

Ratio vivendi et scripta sancti Bedæ verbis relata.

4. Ego, inquit, Beda famulus Christi et presbyter monasterii beatorum apostolorum Petri et Pauli, quod est ad Wiremuth et Ingyryum, natus in territorio ejusdem monasterii, cum essem annorum septem, cura propinquorum datus sum educandus reverendissimo abbati Benedicto, ac deinde Ceolfrido; cunctumque ex eo tempus vitæ in ejusdem monasterii habitatione peragens, omnem meditandis Scri-

pturis operam dedi, atque inter observantiam disciplinæ regularis et quotidianam cantandi in ecclesia curam, semper aut discere, aut docere, aut scribere dulce habui. (e) Nono decimo autem vitæ meæ anno diaconatum (f), tricesimo gradum presbyteratus, utrumque per ministerium reverendissimi episcopi (g) Joannis, jubente Ceolfrido abbate, suscepi. Ex quo tempore accepti presbyteratus, usque ad annum ætatis meæ quinquagesimum (h) nonum, hæc in Scripturam sanctam, meæ meorumque necessitati, ex opusculis venerabilium Patrum breviter annotare, sive etiam ad formam sensus et interpretationis eorum superadjicere, curavi.

5. (i) In principium Genesis usque ad nativitatem Isaac et ejectionem Ismaelis, libros tres. De tabernaculo et vasis ejus ac vestibus sacerdotum, libros tres. In primam partem Samuelis, id est, usque ad mortem Saulis, libros quatuor. De ædificatione templi allegoricæ expositionis, sicut et cætera, libros duos. Item in libros Regum, librum triginta Quæstionum in Proverbia Salomonis, libros tres. In Cantica canticorum, libros sex. In Esdram et Neemiam, tres. In canticum Habacuc, unum. In librum beati Patris Tobiae, explanationis allegoricæ de Christo et Ecclesia, librum unum. Item capitula lectionum in Pentateuchum Moysi, Josue, Judicum. In libros Regum et Verba dierum. In librum beati Patris Job. In Parabolas, Ecclesiasten, et Cantica canticorum. In Isaiam prophetam, Esdram quoque et Neemiam. In Evangelium Marci libros quatuor. In Evangelium Lucæ, libros sex. Homiliarum Evangelii, libros duos. In Apostolum quæcunque in opusculis sancti Augustini exposita inveni, cuncta per ordinem transcribere curavi. In Actus apostolorum, libros duos. In Epistolas septem canonicas, libros singulos. In Apocalypsim sancti Joannis, libros tres. Item capitula lectionum in totum Noyum Testamentum, excepto Evangelio. Item librum Epistolarum ad diversos, quarum de sex ætatibus sæculi una est; de mansionibus filiorum Israel, una; una de eo quod ait Isaias, *Et claudentur ibi in carcerem, et post dies multos visitabuntur.* De ratione bissexti, una; de æquinoclio juxta Anatolium, una. Item de historiis sanctorum librum (j) Vitæ et passionis sancti Felicis confessoris de metrico Paulini opere, in prosam transtuli. Librum (k) Vitæ et passionis sancti Anastasii, male de Græco transla-

(a) Lib. iv. Hist. eccles. Anglorum, cap. 2.

(b) Mortuus est sanctus Cuthbertus anno 687, feria quarta 20 Martii.

(c) Acta sancti Ceolvulfi regis, cui Beda suam Historiam inscripsit, dedimus 15 Januarii, cui plura ex Turgoto addi possunt.

(d) Coluntur Oswaldus 5 Augusti, et Aidanus 31 ejusdem mensis.

(e) Ergo anno 696.

(f) Anno 707.

(g) Hic est sanctus Joannes Beverlacensis, consecratus episcopus Hagulstadensis anno 686, dein archiepiscopus Eboracensis anno 700, qui tandem Beverlaci degens ex vita decessit anno 721, 7 Maii, ad quem diem Acta illustravimus.

(h) Hinc colligimus aut sanctum Bedam natum sub initium anni 677, eumque ista scripsisse, non diu ante obitum, anno 735, cum cœpisset dictum ætatis annum 59; aut certe annos chronicales sumi, ut primus annus, quocunque mense natus fuerit finiatur cum anno 677.

(i) De his scriptis videri possunt Trithemius, Sixtus Senensis, Possevinus, Bellarminus, Labbæus, Miræus, Vossius et similes. Neque enim nostri instituti esse arbitramur singula discutere, et actum ab aliis agere.

(j) Hanc Vitam sancti Felicis illustravimus ad diem 14 Januarii.

(k) Consule quæ de hac Vita diximus ad diem 29 Januarii in commentario prævio num. 3.

tum et pejus a quodam imperito emendatum, prout potui ad sensum correxi. (a) Vitam sancti Patris, monachi simul et antistitis Cuthberti; et prius heroico metro et postmodum plano sermone descripsi. (b) Historiam abbatum monasterii hujus (in quo supernæ pietati deservire gaudeo) Benedicti, Ceolfredi et Huetberti, in libellis duobus. Historiam ecclesiasticam nostræ insulæ ac gentis, in libris quinque. (c) Martyrologium de natalitiis sanctorum Martyrum diebus, in quo omnes quos invenire potui, non solum qua die, verum etiam quo genere certaminis, vel sub quo iudice mundum vicerunt, diligenter annotare studui. Librum Hymnorum diverso metro sive rythmo. Librum epigrammatum theoricometro sive elegiaco. De naturâ rerum et de temporibus, librum unum majorem. Librum de Orthographia, alphabeti ordine distinctum. Item librum de metrica Arte; et huic adjectum alium de Schematibus sive Tropis libellum; hoc est, de figuris modisque locutionum, quibus Scriptura sancta contexta est (d).

6. Cum ergo libros hos pervigili studio edidisset, obiit septimo Kalendas Junii Ingyrvæ, ibique sepultus est. Sed post multa annorum curricula, ossa illius inde translata, et cum incorrupto sanctissimi Patris Cuthberti corpore sunt collocata. In cujus videlicet Bedæ honorem porticus ab Aquilonalem plagam ecclesiæ sancti Pauli Ingyrvæ consecrata, venerandam fidelibus nominis ejus ibidem præstat memoriam. Ostenditur etiam locus hodie, ubi de lapide mansuiculam habens, ab omni inquietudine liber, sedere, meditari, legere, dictare consueverat et scribere. Transiit autem ipsa die solemnî Ascensionis Dominicæ; cujus nos transitum melius verbis ipsius scribendum putamus qui ejus discipulus, vocabulo Cuthbertus, præsens adfuit, ad condiscipulum taliter scribens.

CAPUT III.

Morbus et obitus a-Cuthberto discipulo relatus.

1. Dilectissimo, inquit, in Christo collectori Cuthwino, Cuthbertus condiscipulus in Domino, æternam salutem. Munusculum quod misisti multum libenter accepi, multumque gratanter litteras tuæ devotæ eruditionis legi. In quibus maxime quod desiderabam, missas videlicet et orationes sacrosanctas, pro Deo dilecto Patre ac nostro magistro Beda, a vobis diligenter celebrari reperi. Unde delectat magis pro ejus charitate, quantum fruor ingenio, paucis sermonibus dicere, quo ordine migravit a sæculo: cum etiam hoc te desiderasse et poposcisse intellexerim.

2. Gravatus quidem est infirmitate maxîma creberrimè anhelitus, et tamen pene sine dolore aliquo ante diem Resurrectionis dominicæ, id est, fere duabus hebdomadibus. Et sic postea lætus et gaudens, gratiasque agens omnipotenti Deo, omni die et nocte, imò horis omnibus usque ad diem Ascen-

sionis dominicæ, id est, septimo Kalendas Junii; vitam ducebat; et nobis suis discipulis quotidie lectiones dabat, et quidquid reliquum fuit diei, in psalmorum cantu prout potuit se occupabat: totam vero noctem in lætitia et gratiarum actione pervigil ducere studebat, nisi quantum modicus somnus impediret. Evigilans autem statim consueta Scripturarum modulamina repetivit, expansisque manibus Deo gratias agere non desivit. Vere fateor quia neminem unquam oculis meis vidi, nec auribus audivi, tam diligenter gratias Deo vivo referre. O vere beatus vir! canebat autem et sententiam beati Pauli apostoli, *Horrendum est incidere in manus Dei viventis*, et multa alia de sancta Scriptura, in quibus nos a somno animæ exurgere, præcogitando ultimam horam, admonerebat; et in nostra quoque lingua, hoc est Anglicana, ut erat doctus in nostris carnibus, nonnulla dixit. Nam et tunc hoc dictum Anglico sermone componens, multum compunctus aiebat: *Ante necessarium exitum prudentior quam opus fuerit nemo existit ad cogitandum*; videlicet hinc antequam proficiscatur anima, quid boni vel mali egerit, qualiter post exitum iudicanda fuerit. Cantabat etiam antiphonas, secundum nostram consuetudinem et suam: quorum una est: *O rex gloriæ, Domine virtutum, qui triumphator hodie super omnes cœlos ascendisti, ne derelinquas nos orphanos, sed mitte promissum Patris in nos Spiritum veritatis, alleluia*. Et cum venisset ad illud, *ne derelinquas nos orphanos*, prorupit in lacrymas, multumque flevit; et post horam cœpit repetere quæ inchoaverat, et sic tota die faciebat; et nos quidem audientes hæc, luximus cum illo. Altera vice legimus, altera ploravimus: imò semper cum fletu legimus.

3. In tali lætitia quinquagesimales dies usque ad diem præfatum deduximus: et ille multum gaudebat, Deoque gratias agebat, quia sic meruisset infirmari. Referebat, et sæpe dicebat: *Flagellat Deus omnem filium quem recipit*, et multa alia de sacra Scriptura; sententiam quoque sancti Ambrosii: *Non sic vixi ut me pudeat inter vos vivere, sed nec mori timeo, quia bonum Dominum habemus*. In istis autem diebus duo opuscula, multum memoria digna (exceptis lectionibus, quas accepimus ab eo, et cantu psalmorum), facere studuit, id est, a capite Evangelii sancti Joannis, usque ad eum locum in quo dicitur, *sed hæc quid sunt inter tantos?* in nostram linguam ad utilitatem Ecclesiæ convertit; et de libris notarum Isidori episcopi exceptiones quasdam, dicens: *Nolo ut discipuli mei mendacium legant, et in hoc post obitum meum sine fructu laborent*.

4. Cum venisset autem tertia feria ante Ascensionem Domini, cœpit vehementius ægrotare in anhelitu, et modicus tumor in pedibus apparuit. Totum autem illum diem docebat, et hilariter dictabat; et nonnunquam inter alia dixit: *Discite cum festinatione, nescio quandiu subsistam, et si post modicum tollat me factor*

(a) Hanc illustramus ad 20 Martii.

(b) Hanc editam a Jacobo Waræo supra diximus.

(c) Hoc nos ex VIII Mss. edidimus ante tomum II

Actorum Martii.

(d) Huc usque Beda, reliqua hujus capituli attextit Turgotus.

meus. Nobis autem videbatur quod suum exitum bene A sciret; et sic noctem in gratiarum actione pervigil duxit. Mane illucescente, id est, feria quarta, præcepit diligenter scribi quæ cœperamus; et hoc fecimus usque ad tertiam horam. A tertia autem hora anibulavimus eum reliquiis sanctorum, ut consuetudo diei illius poscebat: unus vero erat ex nobis cum illo, qui dixit illi: Adhuc, magister dilectissime, capitulum unum de libro quem dictasti, deest: videturne tibi difficile plus te interrogari? At ille: Facile est, inquit, accipe tuum calamum, et tempera, et festinanter scribe. Quod ille fecit.

5. Nona autem hora dixit mihi: Quædam pretiosa in mea capsella habeo, id est, piper, oraria et incensa; curre velociter, et presbyteros nostri monasterii adduc ad me ut et ego munuscula, qualia Deus B donavit, illis distribuam. Divites in hoc sæculo, aurum et argentum, et alia quæque pretiosa student dare: ego autem, cum charitate multa et gaudio, fratribus meis dabo quod Deus dederat. Et præsentibus illis locutus est ad eos unumquemque monens et obsecrans pro ipso missas celebrare, et orationes diligenter facere, quod illi libenter sponponderunt. Lugebant autem et flebant omnes, maxime quod dixerat quia æstimaret quod faciem ejus amplius non multum in hoc sæculo essent visuri. Gaudebant autem de eo quod dixit: *Tempus est (si sic factori meo videtur) ut revertar ad eum qui me fecit, qui me creavit, qui me, quando non eram, ex nihilo formavit. Multum tempus vixi, bene mihi pius judex vitam meam prævidit: tempus resolutionis meæ instat, quia cupio dissolvi et esse C cum Christo; etenim anima mea desiderat regem meum Christum in decore suo videre.* Sed et alia multa ad ædificationem nostram locutus, in lætitia diem usque ad vesperam duxit.

6. Et præfatus puer Wiberth adhuc dixit: *Magister dilecte, adhuc una sententia non est rescripta.* At ille: *Scribe, inquit, cito.* Post modicum dixit puer: *Modo sententia descripta est.* Ille autem: *Bene, ait, veritatem dixisti; consummatum est. Accipe caput meum in manus tuas, quia multum me delectat sedere ex adverso loci sancti mei, in quo orare solebam, ut et ego sedens Patrem meum invocare possim.* Et sic in pavimento suæ casulæ decantans, *Gloria Patri et Filio et Spiritui sancto*, cum Spiritum sanctum nominasset, spiritum e corpore exhalavit ultimum; atque D (ut sine dubio credendum est) pro eo quod hic semper devotissimus in Dei laudibus laboraverat, ad gaudia desideriorum cœlestium migravit. Omnes autem qui audire vel videre obitum Bedæ patris nostri valebant, nunquam se vidisse ullum alium in tam magna devotione atque tranquillitate vitam finisse dicebant. Quia, sicut audisti, quo usque anima ejus in corpore fuit, *Gloria Patri*, et alia quædam spiri-

tualia, expansis manibus Deo vivo et vero offerre, gratias agens, non cessabat. Scio autem, frater charissime, quod multa possem narrare de eo; sed nunc brevitatem sermonis ineruditio linguæ facit. Attamen cogito (Deo adjuvante) plenius de eo scribere, quæ oculis vidi et auribus audivi.

CAPUT IV.

Corpus sancti Bedæ Dunelmum translatum et dissipatum, ex historia Turgoti et Wodi. An Romæ reliquæ.

1. Sub (a) Eadmundo antistite in Ecclesia Dunelmensi claruit quidem Presbyter, vocabulo Ellfredus, filius Westou, qui usque tempus (b) Egelvini episcopi permansit. Erat in omnibus sancto Cuthberto devotus, vir multum sobrius, eleemosynis deditus, in orationum studio assiduus, lascivis et impudicis terribilis, honestis vero et Deum timentibus venerabilis, custos Ecclesiæ fidelissimus... Cum ergo presbyter præfatus honestam ac religiosam ageret vitam, jussus per visionem perantiqua monasteriorum et ecclesiarum loca in provincia Northanymbrorum discurrere, ossa sanctorum, quæ in illis sepulta noverat, de terra levavit, ac declaranda populis ac veneranda supra humum locata reliquit... Ad monasterium quoque, quod est Ingyrvum, ubi Bedam doctorem conversatum, defunctum et sepultum noverat, singulis annis adveniente anniversaria dormitionis, ejus die venire, ibique precibus et vigiliis solebat insistere. Quodam tempore juxta morem illo pergens, cum aliquot ibidem dies solus in ecclesia orando et vigilando transegisset, nescientibus sociis, summo diluculo solus, quod ante nunquam consueverat, Dunelmum rediit, sui scilicet secreti nullum volens testem habere. Nam cum multis postea vixisset annis, ad præfatum monasterium, tanquam jam adeptus id quod concupierat, amplius venire non curavit. Unde sæpius a suis familiariter requisitus, ubinam Venerabilis Bedæ ossa requiescerent, certus de re inquisita, sic erat solitus respondere; Hoc, inquit, nemo me certius novit. *Firmum, o dilectissimi, et procul omni dubio certum habeatis, quod eadem theca quæ sacratissimum corpus Patris Cuthberti servat, etiam ossa venerandi doctoris et monachi Bedæ contineat. Extra hujus loculi hospitium nemo quærat portionem ejus reliquiarum.* Hæc dicens familiares suos silentio præcepit legere, ne scilicet extranei, qui tunc in ecclesia ipsa conversabantur, injurias aliquas machinarentur; quorum summum studium erat reliquias sanctorum, et maxime Bedæ, si quas possent, auferre. Unde cum ipse sanctorum ossa cum sancti Cuthberti corpore, ut supra dictum est, locaret; id omnino occulte facere studebat. Cujus de Beda sententiæ concordat etiam illud (c) Anglico sermone compositum (d) carmen: ubi cum de statu hujus loci et de sanctorum reliquiis,

(a) Eadmundus electus est anno 1020, at post quinquennium consecratus, mortuus anno 1048.

(b) Cum post Eadmundum præfuisset mensibus x, ordinatus est Egelricus qui abdicavit anno 1058, et habuit successorem Egelwinum.

(c) Intelligitur linguæ Anglo-Saxonica, quæ viguit

usque ad tempora Normannorum, quando paulatim lingua hodierna Anglicana introducta est.

(d) Exstat hoc carmen caractere simul et sermone Anglo-Saxonico post historiam Turgoti, columna 76, et aliquod non absimile exstat, pag. 76.

quæ in eo continentur, agitur, etiam reliquiarum Bedæ una cum cæteris ibidem mentio habetur. Cujus nimirum ea ossa fuisse noscuntur quæ multis post annis cum incorrupto Patris Cuthberti corpore a cæteris reliquiis segregata, in (a) lineo sacculo inveniebantur locata.

2. Antonius a Wod, lib. II historiae, et Antiquitatum Universitatis Oxoniensis, pag. 64: *Sanctus Beda, ait, in Gervicensi monasterio requievit. Reliquiæ dein ejus Dunelmum transductæ sunt, scrinioque honorifice inclusæ, atque sub initia regni reginæ Elisabethæ zelo fanatico correptus Whittinghamus, decanus indignus Dunelmensis, easdem templo detraxit et prorsus dissipavit.*

3. In basilicæ veteris Vaticane descriptione, a Romano ejusdem Ecclesiæ canonico, tempore Eugenii papæ III, composita, et a Paulo de Angelis illustrata, pag. 417, ipse Romanus ita loquitur: *Requiescit etiam ante portam argenteam, sub rota scilicet porphyretica, ut a nostris majoribus accepimus, Venerabilis Beda*

(a) Malmesburiensis, lib. III de Gestis pontificum Anglorum, asserit ossa sanctorum Bedæ et Ceolvulfi in singulis saccis lineis referta. In historia translationis corporis sancti Cuthberti in novam tumbam anno 1054, a nobis ex manu scriptis relata 20 Martii,

A presbyter, qui fecit homilias; et ejus ob reverentiam antiqui nostri penitus non transibant per eam, nec nos transire permittebant. Ubi Paulus annotavit ista: *Romanus presbyter auctor noster in hac sua hujus basilicæ sancti Petri descriptione, merito adnotavit sepulturam Venerabilis Bedæ in hac basilica positam.* Verum hæc acceptio a majoribus adeo tenuis visa est posteris, ut in enumerandis reliquiis hujus ecclesiæ mentionem Venerabilis Bedæ non voluerint facere Onuphrius, de VII Urbis Ecclesiis, pag. 54 et 55, Pompeius Ugonius, in Historia stationum, pag. 403 et sequent., et passim alii. Nulla etiam sit ejus mentio in ordine divini officii, in quo præscribitur veneratio aliorum sanctorum, quorum ibi sacra corpora aut notabiles reliquiæ asservantur. Nempe ut urbs Genua suum multo juniorem Bedam eundemque sanctum habuit, de quo egimus die X Aprilis, et cum Anglorum doctore perperam confudit; sic etiam videtur factum Romæ, occasione alicujus Bedæ, ibidem post plura forsitan sæcula sepulti.

num. 6, ista leguntur: *Ossa Venerabilis Bedæ, qui vitam sancti Cuthberti dilucide conscripserat, una cum illius corpore hospitium quietis habuerant, quæ pariter continebat sacculus de lino.*

DISQUISITIO

DE VEN. BEDÆ ET FLORI DIACONI LUGDUNENSIS COMMENTARIIS

IN PAULUM EX DICTIS S. AUGUSTINI.

(Mabill. vet. Analect.)

Tres invenio antiquos auctores qui commentarios in Epistolas Pauli apostoli ex meris sancti Augustini centonibus contexerunt. Primus est Petrus abbas Tripolitanae provinciae, qui sancti Pauli Epistolas ex capitulis opusculorum beati Augustini subnotasse narratur, ut per os alienum sui cordis declaret arcanum, inquit Cassiodorus, in lib. de divinis Lectionibus, cap. 8. Alter est venerabilis Beda, cujus hæc verba sunt in fine Epitomes historiae: *In Apostolo quæcunque in opusculis sancti Augustini inveni dicta, per ordinem transcribere curavi.* Tertius est Florus diaconus, seu (ut Wandalberto monacho Prumiensi ejus æquali visum est) subdiaconus Ecclesiæ Lugdunensis, vir suo tempore doctrina et eruditione clarus.

Ex his tribus commentariis unicum habemus typis editum inter opera Venerabilis Bedæ, ipsiusque nomine prænotatum; sed an vere Bedæ tribui debeat, jam dudum magna lis est inter studiosos. Id testatur Robertus de Torianeo abbas in monte sancti Michaelis, in prologo quem præfixit Abbreviationi expositionis Epistolarum Apostoli secundum Augustinum, quo in prologo, apud Acherium nostrum, in appendice ad Guibertum edito, censet Robertus, prolixum illum Commentarium (quem ipsum esse qui inter opera Bedæ modo exstat non dubito) potius tribuendum esse Petro abbati Tripoli-

C tano, quam Bedæ, cui alium tribuit breviorum, libris itidem sancti Augustini excerptum, qui liber totus, inquit, non adæquatur magnitudine medietati solius expositionis Epistolæ ad Romanos, quæ in alio commentario habetur.

Magno post Robertum intervallo illustrissimus cardinalis Baronius, ad annum Christi 562 existimat commentaria illa typis edita non esse Bedæ, sed Petri abbatis, qua in re cum Roberto consentit. Sed in hoc recedit ab eodem, quod neget ullam hujusmodi commentationem in Paulum a Beda conditam esse; aitque verba illa Bedæ quæ superius retuli, in ipsius Epitomen ex aliorum additamento irrepsisse.

A Baronio dissentit Bellarminus in libro de Scriptoribus ecclesiasticis, aitque nihil impedire quominus duo auctores, Petrus abbas et Beda presbyter, diversis temporibus et locis in Paulo ex Augustini scriptis explicando desudaverint. Imo certe nihil impedit quominus his duobus tertium adjungamus, Florum diaconum Lugdunensem, ut postea demonstrabo.

Hæc cum ita sint, manent tamen distracta eruditorum suffragia circa vulgatum commentarium, quem Bedæ alii tribuendum censent, alii detractunt. Et mihi quidem aliquando, cum ipsius Bedæ elogiur texerem in sæculo tertio Benedictino, visus fuit Be-